

Den giftiga större taggspindeln *Cheiracanthium punctorium* (Araneae, Miturgidae) återfunnen i Sverige

LARS J. JONSSON

Jonsson, L.J.: Den giftiga större taggspindeln *Cheiracanthium punctorium* (Araneae, Miturgidae) återfunnen i Sverige. [The regionally extinct poisonous spider *Cheiracanthium punctorium* (Araneae, Miturgidae) rediscovered in Sweden.] – Entomologisk Tidskrift 126 (4): 183-186. Uppsala, Sweden 2005. ISSN 0013-886x.

The poisonous sac spider *Cheiracanthium punctorium* (Villers 1789) (Miturgidae) was found on the island Öland in southeast Sweden. 3 females and 13 sacs were found among herbs near a wood in a fen, Knisa mosse, 25 Aug 2004. The species was believed to be regionally extinct, as it was last time found 1941 on a locality that has been destroyed.

Lars J. Jonsson, MNA, Högskolan Kristianstad, SE-291 88 Kristianstad, Sweden.
E-post: lars.jonsson@staff.hkr.se

I Europa finns inte många spindlar som kan anses som farliga för människan. I Mellaneuropa finns dock en giftig art, större taggspindeln, *Cheiracanthium punctorium* (Villers, 1789) (Fig. 1) som kan ge ett smärtsamt bitt som ger problem. Den hittades 1941 på Öland, men lokalen har förändrats till det sämre och den har trots eftersök inte återfunnits och har bedömts som försvunnen från landet (Almquist 2001). År 2004 hittades den dock igen.

Återfyndet

Vid ett besök i Knisa mosse på Öland 25 aug. 2004 upptäcktes 27 honor av getingspindeln, *Argiope bruennichi*. Vid eftersökning av getingspindlar i bunkestarrbältet påträffades några förhållandevis mycket stora bosäckar (Fig. 2) som knappast kunde tillhöra någon annan art än den beryktade större taggspindeln. Inom ett ganska litet område, i en smal kantzonen med högrörter t.ex. videört, mellan bunkestarr- och agbältet, och nära en lövskogsdunge i kanten av kärret, hittades tretton bosäckar. Området var endast några meter brett och ett hundratal meter långt. Flera bosäckar kan mycket väl ha funnits på andra delar av Knisa mosse. Bosäckar av våra andra arter av släktet *Cheiracanthium* har normalt en diameter på 1-3 cm (bra bilder hos Bellmann 1997), men dessa hade en diameter av 4-6 cm och flera/de flesta

dessutom utan den nästan klotrunda form som de mindre arternas bosäckar har. De hade istället en flatare botten med resten av bosäcken nästan som ett tält ovan. Tre av bosäckarna öppnades försiktigt och i dessa fanns i två fall en hona med äggsäck (Fig. 3) och i ett fall en hona med små nykläckta ungar.

Tidigare fynd

Större taggspindeln troddes vara utdöd i Sverige (Gärdenfors 2000, Almquist 2001). Det enda tidigare svenska fyndet är fyra hanar, en hona och subadult hona som påträffades i juli 1941 av Hans och Stella Lohmander vid Gladvattnet, Mossberga, på mellersta Öland (Lohmander 1945, Almquist 2001). Sven Almquist (2001) har förgäves eftersökt större taggspindeln där, men lokalen är kraftigt förändrad sen 40-talet. Det rapporterade fyndet från Runmarö i Stockholms skärgård (Tullgren 1946) är felbestämt och tillhör *Cheiracanthium oncognathum* (Almquist 2001).

Utseende och systematisk placering

Cheiracanthium punctorium är en ganska stor spindel, honan är 10-15 mm lång, hanen 7,5-12 mm, båda med mycket kraftiga och divergerande chelicerer (giftkåkar) som har svarta, mycket långa och spetsiga chelicerklor (Fig. 3). Framkroppen är brun och bakkroppen är hos honan



Figur 1. Hane av större taggspindeln, *Cheiracanthium punctorium*, från Viidumäe nationalpark, Saaremaa (Ösel), Estland, 2001. Foto: NatureEyes/Lars Bruun.

Male of *Cheiracanthium punctorium* from Viidumäe NP, Saaremaa, Estonia, 2001. Photo: NatureEyes/Lars Bruun.

brungrön med något annorlunda färgad, avlång hjärtfläck framtill på bakkroppen. Hos hanen är bakkroppen gul med mörkare grönaktig hjärtfläck (Fig. 1). Arten har blandats ihop med andra arter i släktet. I Sverige har släktet 8 arter (Jonsson 1995). Närmast i storlek är *Cheiracanthium oncognathum*, som dock har en rödbrun hjärtfläck på bakkroppen. För att säkert skilja *C. punctorium* från andra liknande europeiska arter måste hanens pedipalp eller honans epigyn nog undersökas. Bra avbildningar av dessa finns hos Roberts (1995) och på internet hos Nentwig m. fl. (2004).

Släktet har traditionellt räknats till säckspindlarna, fam. Clubionidae, men har flyttats på senare tid och placerats i fam. Miturgidae, som saknar svenskt namn. Denna familj innehåller en mycket divers grupp av spindlar (Lehtinen 1967) och placeringen av *Cheiracanthium* där är antagligen inte slutgiltig.

Levnadssätt och livscykel

Även om de svenska fynden bara är från kärr är större taggspindeln oftare påträffad på andra öppna och solbelysta lokaler såsom ängar, hedar, skräpmarker, vägkanter, skogsbyrn, skogsgläntor och trädesåkrar (Simon 1932, Wolf 1988). En närhet till skog som ger lä, åtminstone tidvis, verkar vara viktigt. Viktigt bör även vara att det finns tillräckligt kraftiga vippgräs eller örter så att de stora bosäckarna kan hållas uppe.

Spindeln blir vuxen på ett år (Wolf 1988),

vilket för en så stor spindel är kort tid eftersom de flesta spindlar i den storleken behöver 2-3 år för att bli vuxna. Storleken, giftigheten och den snabba generationstiden antyder att den behöver många och stora bytesdjur. Troligtvis klarar den vuxna spindeln (till skillnad mot ungarna) inte att övervintra. Detta kan vara den orsak som begränsar större taggspindelns utbredning mot norr. De på senare år allt tidigare värarna och längre höstarna ger större taggspindeln en chans att även i vårt klimat hinna bli vuxen. En annan spindel som gynnas av de allt längre vegetationsperioderna är getingspindeln (Jonsson 2004). Troligtvis är det ingen tillfällighet att de påträffades tillsammans i Knisa mosse. Båda kräver många och stora bytesdjur för att snabbt kunna växa och kunna erhålla tillräckligt med föda så att de kan lägga tillräckligt många ägg så att populationen kan hålla sin numerär. Öland som ju är känt för sin långa och ljumma höstar är nog den delen av Sverige som passar bäst.

Större taggspindeln är skymnings- och nattaktiv och håller sig mestadels i fältskiktet bland gräs och örter (Wolf 1989). Där kan den ganska långsamt smyga sig på lämpliga byten. Dess gift är mycket effektivt på insekter (Maretic & Lebez 1979). Den har visat sig enkelt klara av att fånga stora gräshoppor (Wolf 1988). Tänkbara hopprätvingar i Knisa mosse är framför allt kärrgräshoppa, *Mecostethus grossus*, men även sävvtartbitare, *Conocephalus dorsalis*, som det fanns väldigt gott om där större taggspindeln

påträffades.

Honorna hos större taggspindeln gör flera olika slag av bosäckar. Som juvenil gör den en liten några mm stor, slutet säck för övervintring inuti ihoprullade blad. Denna ersätts på våren av en 2-3 cm stor bosäck med en eller två öppningar där spindeln håller till på dagarna. Hanen som blir vuxen före honan letar på högsommaren upp en säck med en hona. Bredvid, ovanför eller under denna bygger han en säck i kontakt med honans. Mellanväggen mellan hanens och honans bosäckar rivs sedan och båda spindlarna finns någon eller några dagar i denna stora bosäck. Hanen och honan lämnar säcken efter ett tag. Under en tid återgår sedan honan till att göra likadana bosäckar som innan parningen tills det är dags för äggläggningen. Då gör honan en stor, 4-6 cm i diameter, tjockväggig bosäck utan utgång och som är kraftigare förankrad än de övriga till gräsvippor eller örter. Ett par veckor senare kläcks ungarna som vaktas av honan (Wolf 1990). Honan öppnar denna tjockväggiga säck åt ungarna på senhösten. Självt slutar hon sina dagar utan att ha ätit på länge (Wolf 1988).

Utbredning

Större taggspindeln är sen länge känd från Sydeuropa och österut till Kina (Schmidt 1993). Det första fyndet i Tyskland gjordes först i slutet på 1800-talet (Bertkau 1891) i Rhendalen. Senare tids spridning norrut i Tyskland visas tydligt hos Staudt (2004). På nordligare lokaler är den sällsynt funnen. I Tjeckien är den t.ex. endast känd från sex lokaler och rödlistad som akut hotad (Buchar & Ruzicka 2002). Även i Tyskland och Polen har den blivit rödlistad. Den är närmast funnen i Baltikum, i Litauen (Relys 1994) och Estland (Vilbaste 1987, Lars Bruun, pers medd). Arten placeras nu på den svenska rödlistan som starkt hotad, EN (Gärdenfors 2005).

I Sverige finns troligtvis större taggspindeln på några ställen på Öland, kanske även på andra kustnära ställen i sydöstra Sverige. Märkligt kan tyckas att en så stor spindel som dessutom verkar kunna trivas i de flesta öppna biotoper är så pass sällsynt och dessutom endast finns på små arealer. Troligtvis beror dess sällsynthet i Nordeuropa på att den behöver väldigt mycket byten för att under en så pass kort tid som några sommarmånader bli vuxen. Man kan heller inte



Figur 2. Bosäck av större taggspindeln, *Cheiracanthium punctorium*, Knisa mosse, Öland. Foto förf.

Sac made of *Cheiracanthium punctorium* from Knisa mosse, Öland.

bortse från predation och parasitism.

En självklar fråga är om större taggspindeln funnits här hela tiden eller om den ånyo kommit in söderifrån. Den kan vara en värmerelikt som klarat sig kvar på några få ställen eller så har små populationer då och då lyckats etablera sig för en tid för att sen försvinna igen. En undersökning av andra till synes lämpliga lokaler kan ge mycket värdefull information. Den bör eftersökas på högsommaren då de stora dubbelsäckarna finns eller i augusti-september då de stora bosäckarna är iögonfallande.



Figur 3. Hona av större taggspindeln, *Cheiracanthium punctorium*, från Knisa mosse, Öland. För att få honan att öppna och hota med sina chelicerer (giftkåkar) behövdes honan petas till med pincett flera gånger. Foto förf.

Female of *Cheiracanthium punctorium* from Knisa mosse, Öland.

Giftighet

Större taggspindeln har sen länge ett dåligt rykte och anses som Europas näst farligaste spindel. Ett bett från spindeln lär vara mycket smärtsamt, har jämförts med ett getingstick. Ofta strålar smärtan efter ett tag från bitstället i handen eller på benen inåt. Lymfkörtlarna svullnar. Andra vanliga symtom är trycksmärtor över bröstet, feber och matthet, hos barn även huvudvärk, illamående och uppkastningar. Runt bettstället uppkommer senare klåda, hudrodnad, svullnad och ibland en mindre nekros. Full återhämtning har normalt skett efter ett dygn, i undantagsfall tar det längre tid. Enstaka personer har behövt 2-3 veckor innan de helt återhämtat sig (Maretic 1975, Maretic & Lebez 1979, Wolf 1988, Schmidt 1993). Då den större taggspindeln är nattaktiv och lever på ett ställe där ingen rör sig så finns ingen anledning för oro, inte ens för den boskap som ibland går där och betar.

Förutom större taggspindeln är även den i hela landet funna vattenspindeln, *Argyroneta aquatica*, giftig. Den är dock oftast så pass oovillig att få att bita så att dess bett inte har något reell betydelse (Crome 1951, pers. obs.), även om hanar lär vara mer bitbenägna än honor. Normalt blir inte heller effekterna så kraftiga (Per Leyton pers. medd.).

Tack

Tack till Helena Lager och Markus Forslund på Länsstyrelsen i Kalmar län som fått mig att undersöka Knisa mosse arachnologiskt. Tack även till Mats Jonsell och Jonas Sandström för värdefulla kommentarer.

Referenser

- Almquist, S. 2001. *Cheiracanthium punctorium*. Artfaktablad. – Artdatabanken, Uppsala. [http://www.umea.slu.se/MiljoData/webrod/Faktablad/chei_pun.PDF]
- Bellman, H. 1997. Kosmos-Atlas Spinnentiere Europas. – Franck-Kosmos, Stuttgart.
- Bertkau, P. 1891. Über das Vorkommen einer Giftspinne in Deutschland. – Verh. naturh. Ver. preuss. Rheinl. 48: 89-93.
- Buchar, J. & Ruzicka, V. 2002. Catalogue of spiders of the Czech republic. – Peres, Prag.
- Crome, W. 1951. Die Wasserspinne. – Neue Brehm-bücherei 44. Akademische Verlagsgesellschaft Geest & Portig, Leipzig.
- Gärdenfors, U. (red.) 2000. Rödlistade arter i Sverige 2000. – Artdatabanken, Uppsala.
- Gärdenfors, U. (red.) 2005. Rödlistade arter i Sverige 2005. – Artdatabanken, Uppsala.
- Jonsson, L.J. 1995. Taggspindeln *Cheiracanthium elegans*, ny för Nordeuropa, med en kort översikt över släktets svenska arter. – Ent. Tidskr. 116: 55-58.
- Jonsson, L.J. 2004. Getingspindeln, *Argiope bruennichi*, etablerad och sprider sig norrut i Sverige. – Ent. Tidskr. 125: 117-120.
- Lehtinen, P. 1967. Classification of the Cribellate spiders and some allied families, with notes on the evolution of the suborder Araneomorpha. – Ann. Zool. Fenn. 4: 199-468.
- Lohmander, H. 1945. Berättelse för år 1943. – Göteborgs Mus. Årstr. 1944: 14-17.
- Maretic, Z. 1975. The medical importance of the bite of *Cheiracanthium punctorium* Villers. – I: Vlijm, L. (red.) Proc. 6th int. Arachn. Congr., Amsterdam: 183-186.
- Maretic, Z. & Lebez, D. 1979. Araneism, with special reference to Europe. – Nolit, Belgrad.
- Nentwig, W., Hänggi, A., Kropf, C. & Blick, T. 2003. Spinnen Mitteleuropas. – [<http://www.araneae.unibe.ch/>]
- Relys, V. 1994. Unkommentierte Liste der Spinnen Litauen. – Arachnol. Mitt. 7: 1-19.
- Roberts, M. J. 1995. Spiders of Britain and Northern Europe. Collins Field Guide. – HarperCollins, London.
- Schmidt, G. 1993. Giftige und gefährliche Spinnentiere. Neue Brehm-Bücherei 608. – Westarp Wissenschaften, Magdeburg.
- Simon, E. 1932. Arachnides de France. VI, 4: 773-978. – Paris.
- Staudt, A. 2004. Nachweiskarten der Spinnen Deutschlands. – [<http://www.spiderling.de.vu/>]
- Tullgren, A. 1946. Svensk spindel fauna. 3. Egentliga spindlar. Araneae. Fam. 5-7. Clubionidae, Zoridae och Gnaphosidae. – Entomologiska föreningen, Stockholm.
- Vilbaste, A. 1987. Eesti Ämblikud (Aranei). Annoteritud nimestik. – Valgus, Tallinn.
- Wolf, A. 1988. *Cheiracanthium punctorium* – Portrait einer berühmten Spinne. – Natur und Museum 118: 310-317.
- Wolf, A. 1989. Zur Verbreitung, Biotopbindung und Gefährdung von Dornfingerspinnen (*Cheiracanthium* C. L. Koch, 1839) der nordbadischen Rhein ebene (Araneae: Clubionidae). – Veröff. Naturschutz Landschaftspflege Bad.-Württ. 64/65: 255-280.
- Wolf, A. 1990. The silken nests of the clubionid spiders *Cheiracanthium pennyi* and *Cheiracanthium punctorium* (Araneae: Clubionidae). – Acta Zool. Fennica 190: 397-404.